

1-13607
Aleksoli Raamurakogule.
16. VII. 49 A.L.
Mitte müügiks.

Autorilt.

Eraldine äratõmme ajakirjast EESTI ARST 1937, nr. 1.

Mõningaid jooni prof. K. Konik'u arstlik-selts-
kondlikust tegevusest.

Aadu Lüüs.

(Ühe joonisega.)

I. Noore arsti otsingud.

Konstantin Aleksander Oskar Konik (sünd. 31. XII 1873) lõpetas Tartu ülikooli arstiteaduskonna 1898. a. sügisel ja tunnustati arstiks 11. XII 1898. Järgmise aasta kevadsemestril sooritas ta maa-arsti- (tol ajal kreisiarsti-) eksamid ja tunnustati maa-arstikutse omandanuks 4. V 1899.

Sel ajal oli eesti arstil raske oma kodumaal kohta saada. Kõik ametlikud kohad olid kas venelaste või sakslaste käes.

Haigemaju oli üldse vähe: mõned mitteajakohased linna-haiglad ja siinseal mõni erahaigla, eriti Tallinnas. Kõik nad olid saksa arstide kätes.

Neil tingimusil ei jäänud ka Konik'ul muud üle kui siir-
duda laiale Venemaale. Ja seda ta tegigi. Juba 1899 sügis-
semestril leiame teda Podoolia kubermangus, kus ta ühes
suhkruvabrikus oli ajutiselt arstiks. Siit siirdus ta Odes-
sasse, kus ta sai Evangeeliumi haigla kirurgiaosakonnas assis-
tendi koha. Siin töötas ta 1. märtsist 1900 kuni 1. aprillini
1904. Odessa ülikoolis õiendas ta 1903 doktorandieksamid.

Sel ajal puhkes Vene-Jaapani sõda. Odessa Punase Risti
laatsareti ordinaatorina võttis ta sellest sõjakäigust osa ja vii-
bis Transbaikalis — Verhne-Udinskis. Konik'u tegevuse
kohta Odessas ja Vene-Jaapani sõjas puuduvad lähemad
andmed.

Sõja lõppedes siirdus Konik jälle tagasi Tartu. See oli
sügisel 1905. Siin sai ta haavakliinikus Toomimäel assistendi
koha, kus töötas 1. nov. 1905 kuni 1. jaan. 1909.

Siin omandas ta sügisel 1908 dr. med. astme, kaitstes väitekirja: „О резекции шейного симпатического нерва при Basedовой болѣзни“ („Kaela sümpaatilise närvi resektsioonist Basedow'i tõve puhul“).

Tartusse elama asudes hakkas K o n i k peale oma hariliku assistenditöö haavakliinikus elavalt osa võtma ka tookordseist seltskondlikest üritusist.

Ta pidas rahvalikke loenguid seltsides ja kirjutas „Tervises“, mida tol ajal toimetas dr. med. H. K o p p e l ja mis ilmus „Postimehe“ väljaandel ning ajalehe „Postimehe“ lisana.

„Tervises“ kirjutas ta 1905. a. „Haavadest ja nende arstimisest“, 1906. a. „Põletik ja põlendik“, 1908. a. „Elust ja surmast“, „Mõnda tervishoiust ja ta edenemisest“, „Mõni sõna meie rahva tervisolust“ ja „Uued tervishoiulised korraldused Eestimaal“.

Noil aastail kees poliitiline elu Venemaal kui ka Eestis. Jaan T õ n i s s o n asutas esimese poliitilise erakonna nimega „Eduerakond“, mis oli ainsa eesti erakonnana registreeritud. Selle erakonnaga liitus ka K o n i k ja oli üks tema tugevamaid ning kandvamaid jõude.

Teistega ühes kirjutas ka K o n i k protestitelegrammile alla, mille Tartu eesti tegelased saatsid Peterburi lehtedele kevadel 1906, kui sõjaväelised väljakohtud rahvast vitsuga peksid ja paljusid maha lasksid.

II. Elu ja tegevus Tallinnas.

Tallinnas elas K o n i k 1. jaan. 1909 kuni 1. märtsini 1920, nii siis 11 aastat ja kaks kuud. Siin leiame teda igal pool eesti seltskonnas liikumas ning osa võtmas peagu kõigist seltskondlikest üritusist.

Sel ajal oli Tallinna kogunenud juba kaunis hulgake eesti arste, kes, võisteldes saksa ja vene arstega, tahtsid ka enesele võita kohakest päikese all. Need arstid olid: Fr. A k e l, A. K u r r i k o f f, K. L ü ü s, J. M a s i n g, Ed. S o o n e t s, J. L u i g a ja H. L e e s m e n t. Nendega ühines ka K o n i k.

Osa neist arstest oli juba 1906 asutanud „Eesti Arstide Erakliiniku käijatele haigetele“, mis asus Vanaturukaelas

Lunin'i majas ¹⁾. See ambulatoorium töötas kuni Eesti ajani, millal ta üle läks Eesti Punasele Ristile. Selles ambulatooriumis võttis K o n i k haavahaigeid vastu.

Samad arstid avasid Tallinnas 1909. a. ka erahaigemaja statsionaarseile haigeile. Haigla asus Vene Punasele Ristile

Konstantin Konik.
Noore üliõpilasena.
Pilt on Riigi Keskarhiivi
K. Koniku toimikust.

kuuluvast majas Väike Liiva tänaval, vanas majas, kus praegu (1937. a.) töötab linna Kesksaigla sünnitus-günekoloogiaosakond (maja A). Eesti arstide haigla võis töötada ainult kolm aastat ja lõpetas oma tegevuse 1912. a. sel põhjusel, et Vene Punane Rist andis oma maja kasutamiseks tolleaegsele „Priihospitalile“ selle sünnitus-osakonna laiendamiseks, üteldes üles üürilepingu eesti arstele.

¹⁾ Уставъ частной лечебницы Эстонскихъ врачей для амбулаторныхъ больныхъ. Типографія М. Антье, Ревель.

Haigla juhatajaks oli K o n i k. Nii eesti arstide ambulatooriumis kui ka haiglas oli tööd küllaldaselt igal arstil, nii muidugi ka K o n i k'ul. Ka omavaheline läbisaamine oli rahuldav, sest eesti arstid võisid tookord Tallinnas läbi lüüa koos töötades ning üksteist toetades.

Tallinnas peeti 1910 suur ülemaaline laulupidu, mil ka „Estonia“ teatrimajale pandi nurgakivi. Seks puhuks oli Tallinna kogunenud kaunis hulgake eesti arste. Dr. med. Peeter H e l l a t'i juhatusel peeti seal esimene eesti arstide koosolek, kus otsustati asutada „Eesti arstideselts dr. Kreutzwaldi mälestuseks“. Põhikirja ei registreeritud ametivõimude poolt. Alles 16. mail 1912 kinnitati eesti arstideselts nime all „Põhja-Balti arstideselts“, kui ta enne seda kolm korda oli kinnitamata jäetud ¹⁾.

Selts avati Tallinna raekojas dr. K o n i k'u avakõnega 29. sept. 1912. Selle esimese eesti arstideseltsi laekuriks valiti K o n i k ja ta jäi selleks kuni selle seltsi lõpuni 1918. a. sügisel, millal tema asemele tõusid igal pool mitmed kohalikud eesti arstideseltsid. Põhja-Balti arstideselts pidas kaunis tihti teaduslikke koosolekuid, kus nii K o n i k kui ka teised Tallinnas asuvad liikmed esinesid ettekandeiga. Seltsis valitses kogu ta kestvuse ajal ühtlane, sõbralik ning seltsimehelik vaim. Põhikirja alusel olid ka looma-arstid seltsi liikmed ²⁾.

„Tervis“ oli vahepeal hingusele läinud. Põhja-Balti arstideselts hakkas teda uuesti välja andma. Toimetajaiks valiti H. K o p p e l, K. K o n i k ja K. S a r a l, tegelikuks toimetajaks sai K. K o n i k. „Tervis“ ilmus 1913 ja 1914 hästi, kaastööd oli küllaldaselt ja K o n i k toimetas teda ilma ühegi makсутa, nagu tol ajal paljugi puhtsisemisel tungil Eesti tuleviku heaks tehti. Ta kirjutas ka ise mitmed artiklid. Maailmasõja ajal läks raskeks korralikku kaastööd leida ja 1916 ilmus „Tervisest“ veel ainult nr. 1—3 ja ta lakkas olemast.

K o n i k'u tegevuse kohta Vene-Balti tehaseis kirjutab

1) Põhja-Balti arstideseltsi põhjuskiri. V. Ehrenpreisi trükk, Tallinn.

2) A. L ü ü s: Põhja-Balti arstideselts 1912—1918—1922. Eesti Arst 1922, 475—481 ja Tervis 1922 153—175.

mulle nende tehaste tookordne noorem arst, K o n i k'u abiline, praegune Eesti raudteede ülemarst dr. A. L ü b e k Tallinnast 29. X 1936 järgmist: „Vene-Balti tehaste vanemaks arstiks oli kadunud prof. Konik 1. maist 1913. aastast kuni 1918. a. märtsikuuni, missugusel ajal ka haigla töö lõppes. Haigla avati juunis 1914. aastal, kahe osakonnaga — haava- ja sisehaiguste jaoks, ühe eraldustoaga kahtluse all olevate nakkushaiguste tarvis. Üldine voodite arv oli 25. Konik töötas 3 korda nädalas ambulatooriumis, igakord umbes 4 tundi, kella 10—14-ni, peaausjalikult võttis vastu haava- ja nina-kurguhaigeid; peale selle tarviduse korral tegi lõikusi, visiteeris töölt vabastatud haigeid linnas. Tema oli vanemaks arstiks ja üldjuhiks meditsiinilises osas. Sai palka 300 rubla kuus. Tehaste juhatus oli temaga väga rahul, austas teda. Kõik tema ettepanekud täideti, sest need olid läbikaalutud ja ettevaatlikud. Töölisega läbisaamine oli hea, haiged olid rahul. Terve tervishoiu-personaali vastu valitses rahulolek.

Toon ühe iseloomustava tõenduse: 1917. a., peale oktoobri revolutsiooni, kui tööliste komissaridel oli suur võim käes, ühel hommikul (sellel päeval K. Konik'ut ei olnud) ilmus haiglasse komissar, teadustades, et toidustamisega haiglas ei oldavat rahul ja tema on tulnud revideerima. Umbes 20 minutit ajasime juttu, selgitades arstliku personaali tegevust tehastes. Komissar lahkus revideerimata haiglast, tähendades, et tunnustavat meie tegevust, mis on olnud töölistele kasulik ja tulevikuski tarvilik ja arvas, et meie vahekorrad on olnud head ja peaksid heaks jääma. Peale seda ei pööranud komisarid enam kordagi ametlikult meie poole. 1914. aastal enne sõda oli üldine ametnikkude ja tööliste arv tehastes alla 2000, 1916. aasta lõpul tõusis nende arv 9000-le.

K. K o n i k'ule abideks arstidest olid: 1) Mina, elukohaga Koplis. Võtsin ambulatooriumis iga päev haigeid vastu kella 9-st kuni 14-ni, visiteerisin haigla haigeid iga päev ja peale lõunat töölt vabastatud haigeid tehaste territooriumil — kodus. Minu teenistus kestis 1. maist 1914. a. kuni tehaste töö lõpuni, see on 1919. aastani. 2) Dr. M i d d e n d o r f ja dr. Fr. A k e l olid silmaarstidena teenistuses 1913. a. sügisest

kuni 1918. a. märtsini. Nad võtsid haigeid vastu omas kodus. 3) Dr. Soone'ts oli tegevuses 1916. a. sügisest kuni 1917. a. kevadeni. Ta käis 3 korda nädalas tehaste ambulatooriumis haigeid vastu võtmas kella 10—14-ni, päevadel, mil dr. Konik tehastes ei käinud, ja visiteeris töölt vabastatud haigeid linnas. 4) Peale arstide olid abiks 3 koolivelskerit, 1 ämmaemand-velsker, 1 õde ja majanduslik personaal.

Vene-Balti tehaste haigekassa teenistuses, kes ravis perekonnaliikmeid, peale teiste linnas teotsevate arstide olime ka meie kõik, tehaste haigla ja ambulantsi arstid. Selle eest tasuti meile visiitide pealt.

Meie tervishoiupersonaali omavaheline läbisaamine oli hea.“

Tallinna linna Tervishoiubüroo juhatajana tegeles Konik 5. jaan. 1915 kuni 1. nov. 1917. Selle aja jooksul püüdis ta Tallinna linna tervishoiu olukorda parandada ning tõsta. Eriti tuleb nimetada kooliarstide arvu suurendamist ja kooliarstide tegevuse korraldust, milline korraldus on väikeste muudatusiga kuni tänini püsinud. Ka linna nakkushaigla sarlakite ja röugete paviljon ehitati sel ajal (aastal 1916).

Kui Eesti Vabariigi valitsus võis sügisel 1918 uuesti tööle hakata, siis kutsuti Konik kogu Eesti riigi tervishoidu korraldama. Ta oli Tervishoiu Peavalitsuse juhatajaks 16. nov. 1918 kuni 29. veebr. 1920, seega 1 a. ja 3½ kuud. Tallinna linna Kesksaigla haava-osakonna juhatajaks oli Konik detsembri kuust 1918 kuni 1. märtsini 1920.

Peale nende mitmesuguste ametite leidis Konik siiski ka veel mahti olla sõjaväehaigemajade kirurg-konsultandiks 1. jaan. 1919 kuni 1. veebr. 1920, mil ta oma palvel neist kohustusist vabastati.

Konik'ut ei rahuldanud ainuüksi arstlik-seltskondlik tegevus selle sõna kõige laiemas mõttes. Ta tõmbas ka poliitikas igal pool kaasa. Tallinnas liitus ta noorema ning radikaalsema vooluga, kelle esindajaks oli Otto Strandman ja Jüri Vilms ja millisest rühmitusest pärastpoole arenes Töoerakond. Ta oli Eesti Maavalitsuse liige, „Vaba Maa“ asutajaid liikmeid sügisel 1918, Eesti Päästekomitee liige jne.

III. Elu ja tegevus Tartus.

Ülikooli professoriks ja haavakliiniku juhatajaks kinnitas tookodrne haridusminister K o n i k' u juba 7. sept. 1919, kuid tegelikult astus ta ametisse alles 1. märtsil 1920. Arstiteaduskonna dekaaniks määrati Konik 10. sept. 1920 ja ta oli selles ametis kuni 1. märtsini 1931, olles seejuures sügisel 1925 ja sügisel 1928 uuesti valitud.

Arstiteaduskonna organiseerijana oli K o n i k' ul palju tööd: eestlasi oli vähe, kes selleks olid ette valmistatud, muulasi aga külluses, kes päriselt tikkusid kohtadele. Nii oligi sügisel 1920. a. arstiteaduskonnas ainult 8 eestlast ja 7 muulast, 1931. a. kevadel, mil Konik teaduskonna juhtimisest lahkus, 14 eestlast ja 7 muulast. Peale õppejõudude otsimise ja ettevalmistuse tuli muidugi selle eest hoolitseda, et õppeasutised — kliinikud ja instituudid — saaksid hakata käima ja otstarbekohaselt töötama, sest olid nad ju sisustuse poolest peagu lagedad. Ka mõned päris uued asutised tulid ellu kutsuda ja käima panna, nagu närvikliinik, lastekliinik, kehalise kasvatususe instituut jne. See kõik nõudis palju aega ja vaeva. Peale selle dekaani jooksev töö ja alalised ülikooli valitsuse koosolekud. Ei pea ka mitte unustama, et K o n i k ei olnud ennast otseselt ülikooli tööks ette valmistanud, nagu meie suuremalt osalt kõik tookord olime algajad, õppijad ja õpetajad korraga. K o n i k oli mehi, kel oli palju tahtmist ja energiat. Kui ta mõne mõtte omaks oli võtnud, siis katsus ta seda läbi viia, nõndaütelda läbi pressida. Nii tema ettepanek kahe sise- ja kahe kirurgiakliiniku ühendamise kohta. Esmajärgus pidi ühendatama kaks kirurgiakliinikut. Selle otsuse surus ta ka teaduskonnas 23. veebr. 1931 läbi, kuid juba 22. mail 1933 võttis teaduskond järgmise otsuse vastu: „Kahe sise- ja kahe kirurgiakliiniku ühendamine ei ole võimalik ega otstarbekohane.“

Imelikuna tundus teaduskonna nooremaile liikmeile see näht, et K o n i k ennast muulaste vastu tihti teisiti üleval pidas ja teisiti väljendas kui eestlaste vastu. Ka näis ta arvamusel olevat, et muulased on paremad eriteadlased teoreeti-

lisis aineis kui eestlased. Seda mõtet väljendas ta isegi ühes trükiteoses ¹⁾).

Oma dekaaniks oleku ajal oli ta kolm korda välismaale komandeeritud. Suvel 1922. a. Šveitsi, et seal tutvuda kirurgilise tuberkuloosi helioterapeutiliste asutisiga ja nimelt Leusin'is dr. R o l l i e r juures. Oli mõte tekkinud Elva asutada luu- ja liigesetuberkuloosi helioterapeutilist sanatooriumi ja seda vabatahtlikest korjandusist. Teine kord komandeeris teda ülikooli valitsus suvel 1926 Soome ja Rootsi tutvuma kehalise kasvatuses asutisiga. Kolmas kord, suvel 1929, sai ta teaduskonna välismaa reisistipendiumi.

Peale arstiteaduskonna töö võttis K o n i k elavalt osa ka teistest arstlikest üritusist.

„Eesti Arsti“ algpäevist 1922 kuni 1929 oli ta selle toimekonna liige ja töötas mõjukalt kaasa. Ka Tartu Eesti Arstideseltsis oli ta tegevamaid isikuid, olgugi et ta kunagi ei olnud seltsi eestseisuse liige. Eesti Arstideseltside Liidu aastakoosolekuist võttis ta pea alati osa ja esines seal ülevaadetega arstiteaduskonna tegevuse kohta.

Eesti Arstidepäevadel leiame K o n i k'ut tihti esinemas ettekandeiga. Ta oli II Eesti Arstide Kongressi korraldava toimekonna juhataja ja kongressi üldjuhataja sügisel 1932. K o n i k oli Eesti Tuberkuloosi vastu võitlemise liidu asutajaid ja selle juhataja algusest saadik.

Eesti Õdede Ühingu õdedekool asutati Tartu ülikooli juurde 24. aug. 1925. Selle ellukutsumisega oli K o n i k'ul küllalt tegemist, sest nagu igal algatusel oli ka siin küllalt takistusi ees, mida tuli ületada.

K o n i k oli energiline, mitmekülgne isik. Arst-kirurgi elukutse üksi teda ei rahuldanud. Teda huvitasid ka ühiskondlik-poliitilised küsimused. Tartus oli ta ühes Lui O l e s k'iga üks tööerakonna juhte kuni see erakond liitus rahvaerakonnaga. Suvel 1933 oli ta Jaan T õ n i s s o n'i kabineti haridusministriks. Ministriks olles tabas teda raske haigus — parempoolne halvatus — 11. sept. 1933. Eelmisel

1) Tartu Ülikool 1919—1929, lk. 162 ja 165.

päeval olnud ta kogu päev Võrus tegevuses: avanud põllutöönäituse, pidanud kooliõpetajate koosolekul kõnet jne. Öösel kella 12 paiku sõitnud ta autoga sealt Tartusse tagasi.

Haigus köitis teda esiotsa täiesti voodile, kuid ta paranes aegapidi siiski niipalju, et võis kepiga ja vahel ka kepita käia. Vahetevahel pidas ta isegi loenguid ja juhatas oma suurt kliinikut.

Ka haiguse ajal oli ta suuresti huvitatud nii kodu- kui ka välismaa poliitilisist ja ühiskondlikest küsimusist. Ta luges palju poliitilise sisuga raamatuid, tellis huvitavaid ajakirju ja kirjutas ka ise ajakirjadele mitmesuguseid artikleid. Ta isegi valmistas plaane oma maja ehitamiseks Tartu Tähtvere uude linnaossa. Tundus, nagu suudaks ta oma suure energiaga oma haigust võita ja terveneda. Kogu ta haiguse ajal oli tunda, et ta vaimselt arenes ning täienes: ta vaated muutusid ettevaatlikumaks, ta otsused õiglasemaks. Mitmed ta endisist sõpradest olid temast eemale jäänud ja tundus, et ta oli neist pettunud.

Konik oli kaks korda abielus. Esimest korda abiellus ta Tartus 20. juunil 1909 Matilde Alviine Pistrik'uga, kes suri Tartus 18. juulil 1929, ja teine kord 5. veebr. 1930 Tartus Viktooria Martna'ga, lahutatud Triik'iga, kes suri Tartus 3. juunil 1935. Kummastki abielust Konik'ul lapsi ei olnud. Küll adopteeris ta oma teise naise tütre esimesest abielust.

Konik suri äkki ning ootamatult Tartus 3. aug. 1936. Ta maeti riigi kulul Tallinna Metsakalmistule 6. aug., kus ta puhkab Mihkel Martna ja Eduard Wilde naabruses.

Andmed prof. K. Konik'u kohta:

- 1) Dr. K. Konik'u toimik Riigi Keskarhiivis.
- 2) Prof. K. Konik'u toimik ülikooli arhiivis.
- 3) Tallinna arstide A. Lube'ki, N. Sarve' ja Ed. Soone'ts'i kirjalikud teated.

Exhibl. univ. Tart.

A-13607^{*}
i